

tartás. Mint az INPADOC-ról szóló - a bevezetőben említett - cikk beszámolt róla, az INPADOC megkezdte ennek nyilvántartásba vételét, visszamenőleges adatokkal azonban csak korlátozott mennyiségben rendelkezik. Különösen nehéz az analóg szabadalmak felkutatása olyankor, amikor a találmány később történő külföldi bejelentéseinél nem igénylik az eredeti bejelentés prioritását /ilyenkor a központi nyilvántartás sem tud segíteni/, ha ugyanazon találmány egyes bejelentéseinél más-más bejelentő kéri a szabadalmat, vagy ha a bejelentés megosztással, kiválasztással, pótbjelentéssel stb. válik bonyolultabbá. A Polyresearch Service azon a nézeten van, hogy az analóg szabadalmak kutatására mások által megkísérelt számítógépes megoldások nem eléggé megbízhatóak, utólagos manuális ellenőrzést igényelnek, s ezzel elvesz előnyük a tisztán manuális kutatással szemben.

A Polyresearch Service vállalja a fenti kutatások kiegészítését a szabadalmak jogi státusának felderítésével is, vagyis felderíti, hogy a kérdéses szabadalom hatályos-e, ill. ha megszűnt, mikor, milyen okból következett be megszűnése.

Kincses István

A használói igények elemzése a Német Szabadalmi Hivatal Könyvtárában

A DPA /Deutsches Patentamt - Német Szabadalmi Hivatal/ adatfeldolgozási tervezete a Német Szabadalmi Hivatal Tájékoztatási Rendszerre /Informationssystem Deutsches Patentamt/ 1968-ban jött létre. Célja, hogy átfogóan elemezze a hivatalban a munkafolyamatokat, továbbá, hogy felderítse az adminisztráció és dokumentáció gépi adatfeldolgozásának előfeltételeit, lehetőségeit és előnyeit. A vizsgálatokat a DPA és az SfS /Studiengruppe für Systemforschung - Rendszerkutatási Tanulmányi Csoport/ munkatársaiból álló munkacsoportok végzik.

Könyvtári vonalon a szervezés javításának és a munkafolyamatok leegyszerűsítésének kérdésével a Könyvtári Munkacsoport foglalkozott. Fő célkitűzése a tájékoztatási készség növelése, valamint a tájékoztatási eszközök tökéletesítése volt. Egy-egy ésszerűsítési javaslat elkészítésénél - elsősorban - a használói igényekből indult ki.

A DPA könyvtára évente átlag kb. egy milliós kölcsönzési forgalmat bonyolít le. Állománya 1971 végén - a vonatkozó statisztika adatai szerint - a következő volt:

358 000 könyv és folyóirat kötet
166 000 vállalati irodalom

13 396 000 szabadalmi leírás, 246 000 kötetbe kötve

kb. 4 200 000 pedig szakozott rendben, közel 164 000 gyűjtőmappában tarolva.

A fenti számokból látható, hogy a könyvtár a Német Szövetségi Köztársaság legnagyobb műszaki-tudományos könyvtárai közé tartozik.

A DPA könyvtára jelenlegi szintjét fokozatosan, komoly elemző munkával, a hivatal különböző munkahelyei és a könyvtár között fennálló kölcsönös együttműködés révén, továbbá külső partnerek segítségével érte el. A további teendőket három súlyponti probléma közelebbi tanulmányozása köré csoportosították, nevezetesen részlelemzéseket végeztek a vállalati irodalommal, továbbá a folyóiratokkal és folyóirat-körözésekkel foglalkozó munkahelyeken, valamint a könyvtár "Gyűjtőmappa"-raktárában /itt a szabadalmi gyűjtemények szakozott rendben állnak a nyilvánosság rendelkezésére/. A vizsgálatok a következő fontosabb eredményekkel zárultak:

létrehozták az első ésszerűsítési javaslatokat /különös tekintettel a munkafolyamatok leegyszerűsítésére/;

megállapították, hogy célszerű lenne az elektronikus adatfeldolgozás kiterjedtebb alkalmazása;

elvégezték az első használói igényelemzést /ez tette lehetővé - többek között - a tényleges állapot kiértékelését és az első ujitási javaslatok megszületését/ is.

A használói igények elemzése igen fontos feladat, hiszen egy rendszer értékeit az határozza meg, hogy fenntartói és használói között milyen a visszacsatolás mértéke. Az a jelentős szabály azonban, hogy az érdekeltek - a használók - visszacsatolását állandóan ellenőrizni és szabályozni kell, még nem általánosan elfogadott irányelv, mivel a használói igények és kívánságok változékonysága csak a legutóbbi időkben vált általánosan ismertté és elfogadottá.

A tudománynak, mely a tájékoztatási intézményeket a használóival kialakult kölcsönhatás viszonylatában vizsgálja, az a célja, hogy az információs igényeknek és az olvasói követelményeknek megfelelő intézményeket rendezzen be, továbbá, hogy az információkinálat, az objektív információs igények és a tényleges felhasználás közötti viszonyt serkentse és optimalizálja.

A munkacsoport az alábbi alapvizsgálatok lefolytatását tűzte ki feladatául az igénybevevők tapasztalatai tanulmányozására:

az igénybevevők tanulmányozását /a szó szoros értelmében/, vagyis a használók ismertetőjegyeinek elemzését /pl. milyen indítékok alapján részesítenek meghatározott közlési csatornákat előnyben/;

az igénybevevők tanulmányozásának összevetését az igénybevétel tanulmányozásával. Ez arra a kérdésre ad feleletet, hogy a tájékoztató szolgálatot /mint konkrét létesítményt/ hogyan használják /pl.

tájékoztatási szokások, az adatközlés módjai és csatornái, speciális adatok használhatósága, a használók magatartása problematikus szituációkban/;

elemzések végzését, egyrészt annak megállapítására, hogy egy meghatározott szakterületen vagy részlegben milyen adatok, milyen formában szükségesek, másrészt annak feltárására, hogy milyen adatok, milyen formában szükségesek az egyes használók számára.

Ezeket a vizsgálatokat a hasznosság felmérése egészíti ki. Ez azt hivatott kideríteni, hogy a szolgáltatott tájékoztatás végül is milyen hasznot eredményezett.

A legfontosabb - az igénybe vevőkkel kapcsolatos - kutatás módszertana viszonylag gazdag. A hagyományos módszerek közül a következők jöhettek számításba:

Kérdőíves kutatás

Előnyei: széles tömegeket lehet így egyszerre összefogni komoly személyi ráfordítás nélkül; a kérdezetteknek elegendő gondolkodási idő áll rendelkezésére, mielőtt a válaszokat megadnák. Hátrányai: a kérdések összeállítása igen jelentős szellemi befektetést igényel; az iverk visszaküldési aránya általában kedvezőtlen; a válaszok sokszor nem a valós helyzetet tükrözik.

Személyes beszélgetések

Előnyei: a legmegbízhatóbb, mivel a legközvetlenebb gondolatközlési mód, mely lehetővé teszi a tények minél többértékű feltárását. Hátrányai: nagyon munkaigényes; kevés a megkérdezettek száma; a reprezentatív felmérés alapján nehéz reális képet alkotni; a beszélgetések - akarva, akaratlanul - gyakran terelődhetnek a kérdező által kedvezőnek vélt irányba, és így a kapott eredmény már hamissá válik.

Naplóvezetés

A vizsgálandó személyek - rövid időközönként - periodikus feljegyzéseket készítenek, meghatározott szituációt alapul véve. Előnyei: a feleletek szubjektivitása elenyésző; nagyon megbízható, amennyiben a használó készséges partner és szorgalmasan vezeti feljegyzéseit. Hátrányai: komoly megterhelést jelent a kiválasztott igénybe vevő számára; a kapott feladat esetleg megzavarhatja szokott magatartása gyakorlásában.

Indirekt vizsgálatok

Az elemzés meghatározott bizonylatok /pl. kölcsönzőjegyek, statisztikák, felszólítások, kérdőlapok/ alapján történik. Előnyei: egyáltalán nem, vagy csak igen csekély mértékben terheli a vizsgált személyeket; többnyire igen megbízható adat-anyag; jól használható a direkt módszerekkel való összevetéshez. Hátrányai: értéke nem fel-

tétlen reprezentatív; minőségi közlésekkel /különösen, ha csak számanyag áll rendelkezésre/ nehezen azonosíthatók.

Részvétel után történő megfigyelés

A megfigyelő a megfigyelendő igénybe vevőkkel azonos körülmények között a megfigyelt helyzetről feljegyzéseket készít. Előnyei: lényeges felismerésekhez vezethet /learning by doing/. Hátrányai: intenzív koncentrációt igényel; nagy megterhelést jelent a megfigyelő számára: a kutató szinte azonosítja magát a vizsgált személlyel; a megfigyelésnek észrevétlen kell maradnia és ez nehezen valósítható meg.

Megfigyelés, részvétel nélkül

Az igénybevétel kutatásánál alkalmazható, itt a megfigyelő nem részese a szituációnak, mindössze megfigyeli azt. Hátrányai: a megfigyelt azonnal rendellenesen viselkednek, ahogy a megfigyelés tényét tudatosítják; a rendellenes magatartás csak a körülmények megszokása után szűnik meg, ez viszont meglehetősen hosszú időt vesz igénybe.

A DPA könyvtárában a megelőző vizsgálatokra és a könyvtári statisztikákra támaszkodva, továbbá a hivatal alkalmazottaival és az i-par képviselőivel történt előzetes megbeszélések alapján végezték a használói igények elemzését. A vizsgálat körébe a hivatal különböző osztályainak 61 alkalmazottját /akiknek szolgálatban eltöltött ideje eltért egymástól/, valamint a könyvtár 15 külső látogatóját vonták be. Az elemzéseket a fent ismertetett módszerek kombinációjának segítségével végezték. Személyes beszélgetésekkel kezdték, ehhez kidolgoztak egy vezérfonalat, amelynek alapján - többek között - a következő kérdésekre tértek ki:

- az érdeklődési és hivatali profil;
- a használó tájékozódási magatartása;
- a használó /igénybevevő/ elképzelései és kívánságai.

A beszélgetés végén mindegyik partnernek átnyújtottak egy kérdőívet, ezen nagyjából azok a kérdések szerepeltek, melyekre már szóban is választottak. Ily módon a kísérleti személyeknek alkalmuk volt a kérdéseket megegyezően nyugodtan átnézni és ezáltal átgondoltabb, pontosabb választ adni.

A használói igények illetően elemzése alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a használót ma már korántsem elégíti ki, ha tájékoztatására mindössze csak egy bibliográfiai apparátus szolgál. Ennél sokkal többet vár, nevezetesen, hogy a könyvtár az időt rabló i-rodalomkutatást - akár a hagyományos eszközök /bibliográfiák, katalógusok, regiszterek/ használata révén, akár az új módszerek /pl. elektronikus adatfeldolgozás/ alkalmazása segítségével - vállalja át tőle.

A tényleges állapotnak és a használói igények elemzési eredmé-

nyeinek megfelelően kidolgoztak egy koncepciót a folyóirat-körözésekre és - a szakozott szabadalomgyűjteménnyel kapcsolatban - a jobb tájékoztatási eszközökre vonatkozóan.

A könyvtár látogatóinak rutinnunktól való mentesítésére további intézkedéseket terveznek, melyek a könyvtárban az információs készség növekedését, valamint a munkafolyamatok leegyszerűsítését feltételezik.

Szükségesnek vélik továbbá a szolgáltatások fokozottabb bővítését is, különösen a hatékony tájékoztatás és az irodalomjegyzékek összeállítása területén.

/Nachrichten für Dokumentation, 25.k. 5.sz. 1974. p.197-200./

OKTATÁS, KÉPZÉS

Információs rendszerek és szolgáltatások vezetőinek továbbképzése Latin-Amerikában

Az UNISIST program "Segítségnyújtás a tagállamoknak" c. fejezete keretében továbbképzést terveznek a latin-amerikai információs rendszerek és szolgáltatások vezetői számára. A továbbképzés fő célja, hogy az információs rendszerek és szolgáltatások vezetőinek figyelmét a szervezés és vezetés korszerű módszereire irányítsa. A továbbképzés foglalkozni fog az állami és gazdasági vezetés módszereinek társadalomtudományi alapfogalmaival is. Megtárgyalják az információs rendszerek és szolgáltatások vezetésével és szervezésével kapcsolatos alapvető fogalmakat és ismereteket is.

A továbbképzésre várhatóan 1975 augusztusában a mexikói kormány támogatásával a CONACYT /Consejo Nacional de Ciencia y Tecnología, Mexiko = Mexikói Országos Műszaki és Tudományos Központ/ rendezésében kerül sor.

/UNISIST Newsletter, 2.k. 4.sz. 1974. 8.p./